

<https://doi.org/10.31516/2410-5325.067.07>

УДК 378.6:008](477.54-25)ХДАК

В. М. Шейко, доктор історичних наук, професор, ректор, Харківська державна академія культури, м. Харків

rector-2@ic.ac.kharkov.ua

<http://orcid.org/0000-0002-3532-7439>

Н. М. Кушнарєнко, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, Харківська державна академія культури, м. Харків

nataliyanikkush@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1168-0446>

КУЛЬТУРАЦІЯ І ДИГІТАЛІЗАЦІЯ — КЛЮЧОВІ ТРЕНДИ ВИЩОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНО-МИСТЕЦЬКОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ

Розглянуто сутність культурації і дигіталізації як ключових трендів підвищення якості вищої культурологічно-мистецької та інформаційно-бібліотечної освіти. Окреслено й охарактеризовано основні напрями системного використання процесів «окультурення» й «омережевлення» в освітньо-науковій діяльності Харківської державної академії культури. Висвітлено роль культурологічних компетентностей і мережевих зв'язків у формуванні інноваційного освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти, сприятливого для генерування, трансляції та використання нових знань.

Ключові слова: вища культурологічно-мистецька освіта, вища інформаційно-бібліотечна освіта, культура, культурологія, культурація, цифровий формат, дигіталізація, Харківська державна академія культури.

В. Н. Шейко, доктор исторических наук, профессор, ректор, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

Н. Н. Кушнарєнко, доктор педагогических наук, профессор, проректор по научной работе, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

КУЛЬТУРАЦИЯ И ДИГИТАЛИЗАЦИЯ — КЛЮЧЕВЫЕ ТРЕНДЫ ВЫСШЕГО КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКО-ИСКУССТВОВЕДЧЕСКОГО И ИНФОРМАЦИОННО-БИБЛИОТЕЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Рассмотрена сущность культуры и дигитализации как ключевых трендов повышения качества высшего культурологическо-искусствоведческого и информационно-библиотечного образования. Очерчены и охарактеризованы основные направления системного использования процессов «окультурирования» и «осетевизации» образовательной и научной деятельности Харьковской государственной академии культуры. Освещена роль культурологических компетентностей и информационных связей в формировании инновационной образовательно-научной среды высшего учебного заведения, благоприятной для генерирования, трансляции и использования новых знаний.

Ключевые слова: высшее культурологическо-искусствоведческое образование, высшее информационно-библиотечное образование, культура,

культурологія, культуратизація, цифровий формат, дигіталізація, Харківська державна академія культури.

V. M. Sheyko, Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

N. M. Kushnarenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-rector for Research, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

CULTURALIZATION AND DIGITALIZATION AS THE FOCAL AREAS OF HIGHER EDUCATION IN THE FIELD OF CULTUROLOGY AND ARTS AS WELL AS HIGHER LIS EDUCATION

The relevance of the subject of this study is determined by the necessity of implementation of culturalization and digitalization into higher education in the field of culturology and arts as well as higher LIS education.

Research methodology. The authors identify the focal areas of culturalization and digitalization of higher education in the field of culturology and arts as well as higher LIS education in Ukraine drawing on the cognitive possibilities of systemic, culturological and information approaches and problem analytical analysis with special reference to the Kharkiv State Academy of Culture (KhSAC).

Results. The authors of this paper give an insight into culturalization and digitalization as the focal areas of improving the quality of higher education in the field of culturology and arts as well as higher LIS education. The study identifies the basic trends of using the processes of culturalization and digitalization in educational and research activities of KhSAC. The paper also deals with the role of culturological competences and network connections in developing the innovative educational and research environment of institutions of higher education which is favorable for generating, transmitting and using new knowledge. The paper analyzes the academic disciplines of culturological and information cycles for some fields of education and specialties implemented at KhSAC.

Novelty. The study is an attempt to examine for the first time the culturalization and digitalization as the areas of priority for improving the quality of higher education in the field of culturology and arts as well as higher LIS education in Ukraine.

The practical significance. The results of this study can be used by institutions of higher education in the field of culture and arts of Ukraine to create a harmonious culturological and information environment based on the principles of culturalization and digitalization.

Keywords: *higher cultural and art education, higher information and library education, culture, cultural studies, culture, digital format, digitalization, Kharkiv State Academy of Culture.*

Актуальність проблеми системного поєднання в освітньо-науковому процесі закладів вищої освіти України загалом та ЗВО культурологічно-мистецького й інформаційно-бібліотечного спрямування зокрема зумовлена інтелектуалізацією всіх сфер людської діяльності, потребою підвищення культурного рівня соціуму в сучасному інформаційному

суспільстві та суспільстві знань. Успішно виконати це стратегічне завдання покликана вища школа України, яка здійснює підготовку кадрів нової генерації, котрі володіють системою культурних цінностей, з одного боку, й інформаційними технологіями, з іншого. Йдеться про необхідність «окультурення» й «омережевлення» освітньо-наукового процесу на засадах культурації і дигіталізації.

Мета статті — охарактеризувати культурацію і дигіталізацію як ключові тренди вищої культурологічно-мистецької та інформаційно-бібліотечної освіти.

Основні дослідження. Проблема взаємозв'язку культури й освіти в сучасному глобалізаційному суспільстві є недостатньо вивченою. Її вирішенню присвячені праці В. Власенко, Л. Залізко, В. Марєєвої, Н. Карпової, Є. Михайлевої, В. Смирнова, В. Шейка, Є. Щипанської та ін. У більшості з них в якості транзитивного елемента в міжсистемній взаємодії культури й освіти визначається культурація як «складний, багаторівневий процес оволодіння людиною традицій і норм поведінки в суспільстві на певному етапі його історичного розвитку. Доведено, що завдяки культурації сучасна освічена людина набуває здатності передбачення і прогнозування подій, усвідомлення варіативності і невизначеності майбутнього і, як результат, — можливість розвивати і реалізовувати ту модель поведінки, яка їй необхідна» (Смирнов, 2013, с. 394).

Проблема дигіталізації має ширшу аудиторію дописувачів. Їй присвятили свої публікації Н. Бабієва, М. Гулакова, Ю. Дрешер, Т. Ключенко, В. Копанєва, К. Мамедова, О. Сюттаренко, Г. Харченко, І. Чорна та ін. Однак у більшості з них дигіталізація в освітньому процесі розглядається у вузькому сенсі — як переведення друкованої інформації в цифрову форму, як оцифрування паперових видань, надання їм електронної форми. Хоча у світовій освітній практиці дигіталізація має значно ширший змістовий сенс, набуває значення інформатизації, омереження освітнього процесу у вищій школі. Особливості культурації і дигіталізації в освітньо-науковому процесі ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного профілю ще не були об'єктом спеціального вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне інформаційне суспільство та суспільство знань вимагає трансформування системи вищої освіти в Україні та світі. Інтелектуалізація і комп'ютеризація всіх сфер життєдіяльності людини вимагає відповідного «окультурення» й «омережевлення» освітньо-наукового процесу в закладах вищої освіти України, що забезпечить органічне поєднання в освіті гуманітарної і технологічної складових.

Видатний російський філософ, культуролог, професор М. Каган висловив філософсько-педагогічну ідею про взаємозалежність типу шко-

ли, типу культури і типу особистості, яка формується освітою. Він вважає, що освіта є складною системою, яка виконує функцію «включення в культуру» людини, котра входить у світ, вона формує той тип особистості, який відповідає певному типу культури. Для назви процесу залучення учня до культури вчений увів новий термін — «культурація», змістом якого є «інтеріоризація накопичених в історії культури знань, цінностей та ідеалів» (Каган, 1997, с. 474). Він запропонував системну модель особистості, де структура особистості визначається структурою людської діяльності, характеризується п'ятьма потенціалами: гносеологічним, аксіологічним, творчим, комунікативним і художнім (Каган, 1974, с. 260-262). М. Каган розглядав людину як трьохсторонню — біосоціокультурну — систему. Нині аксіоматичного статусу набув його підхід до культури як середовища, яке забезпечує становлення особистості і живить її розвиток. Однак і досі теорія культурації в її системному зв'язку з освітою ще не була об'єктом серйозного наукового дослідження.

А. Флієр вважає, що ядро культури — це «порівняно жорстко структурована й ієрархічна система ціннісних орієнтацій, форм і норм соціальної організації та регуляції, мов та каналів соціокультурної комунікації, комплексів культурних інститутів, стратифікованих способів життя, ідеології, моралі, церемоніальних і ритуальних форм поведінки, механізмів соціалізації та інкультурації особистості, нормативних параметрів її соціальної й культурної адекватності спільноті, прийнятих форм інноваційної й творчої діяльності тощо» (Флиєр, 1998, с. 392).

Осмилення культури й освіти в системному зв'язку потребує розгляду цього явища в термінологічно-культурологічному дискурсі, уточнення змісту та обсягу базових понять: «культурація», «інкультурація», «акультурація», «соціалізація» тощо.

Поняття «культурація» ще не набуло сталого термінологічного статусу і строгого визначення. Її розглядають як залучення, долучення індивіда до культури; як процес навчання (а також його результат — формування тих або інших рис особистості) людини традиціям і нормам поведінки в конкретній культурі (<http://slovopedia.org.ua//39/53382/260777.html>). Культурація — це входження в культуру, набуття особою якостей культурності. У процесі культурації індивід може оволодіти системою культурних цінностей не лише свого часу, а й ціннісними надбаннями всіх народів в усі часи, оскільки вони опредмечені в пам'ятках культури і надаються нею у всезагальне користування.

Згідно з енциклопедичним культурологічним словником, «інкультурація» (у деяких джерелах енкультурація), (від лат. *in* — внутрішній + *cultura*) — термін, який означає «процес засвоєння членом конкретного

суспільства основних рис і змісту культури, притаманних цьому суспільству. Це дає змогу людині бути повноправним членом суспільства» (Культурологія: енцикл. словник, 2013, с. 156). Найчастіше поняття інкультуризації визначається як процес опанування членом конкретного суспільства основних рис, традицій та змісту культури свого народу, функціонування в заданих ними межах. Інкультурація — це передача культури від одного покоління до другого.

Тут також надано зміст поняття «акультурація»: (від грец. а — початкова частина слова зі значеннями заперечення «не» і лат. cultura) — належить до типів взаємодії культур. Полягає у творчому засвоєнні однією культурою надбання іншої» (Там само, с. 16). Акультурація охоплює собою ті явища, які виникають унаслідок входження груп індивідів, володіючих різними культурами, у безперервний безпосередній контакт, який викликає зміни в первинних культурних патернах однієї з груп або їх обох.

Інколи зміст культуризації звужується до проблеми полікультурності. Дійсно, ідея міжкультурного діалогу, розуміння й прийняття чужої культури є важливою й актуальною. Базові засади й особливості власної культури стають зрозумілими лише через взаємодію, зустріч і діалог різних культур. Освічена людина може вважатися культурною, якщо вона розуміє і сприймає інші культурні позиції, менталітет, цінності, вміє йти на компроміс, розвиває в собі громадянськість, патріотизм, духовність, інтелігентність, гуманність і толерантність. Отже, поняття «культурація» є узагальнюючим до понять «інкультурація» та «акультурація», у широкому сенсі означає залучення індивіда до культури. Якщо поняття «інкультурація» визначає процес входження індивіда у свою культуру, то «акультурація» — в іншу культуру, результатом чого стає засвоєння нових, невідомих йому елементів культури.

Більш поширеним терміном порівняно з культурацією є поняття «соціалізація», які часто розглядаються як синонімічні. Інколи соціалізація інтерпретується і в значенні залучення індивіда до суспільства, і в значенні його долучення до культури. У цьому контексті культурна іпостась людини «розчиняється» в соціальній. Це входить у протиріччя з розумінням соціалізації в сучасному соціогуманітарному знанні. Дійсно, поняття «культурація» і «соціалізація» дещо співпадають за своїм змістом, оскільки обидва розуміють засвоєння людьми культурних норм соціуму. Однак вони не тотожні. За А. Кравченком, соціалізація — це «гармонійне входження індивіда в соціальне середовище, засвоєння ним системи цінностей суспільства, що дозволяє йому успішно діяти як члену суспільства». На відміну від соціалізації поняття культуризації означає «навчання людини традиціям і нормам поведінки в конкретній

культури». Таким чином, індивід, «зростаючись» з рідною культурою, засвоюючи кращі зразки інших культур, стає людиною інтелігентною, культурною, вихованою (Кравченко, 2003, с. 67)

Взаємозв'язок суспільства й культури базується саме на відмінностях суспільства і культури за модальністю, побудовою, функціонуванням і законами історичного розвитку. У процесі залучення індивіда до соціуму і до культури в нього формуються взаємопов'язані, але різні якості: соціальність і культурність.

Слід зазначити, що в більшості публікацій взаємозв'язок культури, соціалізації й освіти розглядається переважно в загальнопарадигмальному контексті, як формування в процесі навчання загальносоціальних і загальнокультурних якостей майбутнього фахівця. Зокрема, В. Смирнов доводить, що результативна освіта «завжди включає в себе три взаємозалежні, взаємодоповнюючі одна одну складові: навчання (teaching), соціалізацію (socialization) і культурацію (culturation)» (Смирнов, 2013, с. 388). Він визначає закономірності протікання цих процесів в освітньому середовищі. Так, навчання й інші наступні стадії розвитку інформаційно-знаннєвої системи суб'єкта інформаційного впливу потребують поступовості та послідовності. Інформаційно-знаннєві потоки транслюються в інформаційному просторі через соціум та агентів соціалізації індивіда, забезпечуючи його соціалізацію. Водночас результативність усіх інформаційних (дигіталізаційних) впливів на того, хто навчається, на його думку, визначається його культурним рівнем та специфікою його культурного оточення. За В. Смирновим, «культурація — це процес культурних перетворень індивіда, процес його навчання традиціям і нормам поведінки в конкретній культурі на певному етапі її історичного розвитку» (Смирнов, 2013, с. 389).

На жаль, проблема культурації в контексті професійної підготовки фахівців для соціокультурної сфери сучасного глобалізаційного простору ще не була предметом самостійного дослідження, що пов'язано з певними освітянськими необґрунтованими упередженнями, розглядом гуманітарної, а отже, й культурологічно-мистецької та інформаційно-бібліотечної освіти як другорядних. Одним із свідчень цього є постійне зменшення обсягів державного замовлення на підготовку фахівців означеного профілю. Однак ми поділяємо думку фахівців про більш глибокі причини цього негативного явища: «В глобалізаційному світі вектори розвитку освіти і культури стали різнонаправленими. Відродити та реанімувати культурну функцію освіти — головне завдання культурації» (Смирнов, 2013, с. 392).

У сучасних ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного профілю України, фундатором і лідером цього професійно-

освітнього напрямку є Харківська державна академія культури (ХДАК), стрижневим в освітньо-науковому процесі є культурологічний підхід, завдяки чому культурація набуває ознак системності, стає наскрізним явищем, основними результатами якого є взаємопов'язана загальнокультурна і професійно-культурна підготовка фахівців для соціокультурної сфери України та світу. Випускник ХДАК — це не лише культурно освічена людина, а й професіональний носій, передавач, транслятор кращих вітчизняних і світових культурних зразків, традицій культури в сучасному глобалізаційному соціокультурному просторі.

ХДАК здійснює підготовку кадрів для соціокультурної сфери у межах освітніх та освітньо-наукових напрямів: культура і мистецтво, гуманітарні науки, соціальна робота та ін., може бути розглянутою як системне двоконтурне утворення: базової (загальнокультурної) та спеціальної (професійної) культурологічної підготовки випускників. Водночас взаємодія на рівні системного зв'язку «культура — освіта» набуває складного багаторівневого характеру, транзитивним елементом цієї міжсистемної взаємодії є культурація, а простором взаємодії — інформаційно-освітнє середовище.

Першою підсистемою культурації в освітньому процесі ХДАК є базова культурація, яка забезпечує загальнокультурний розвиток особистості студента, його «окультурення». Сучасне соціокультурне середовище України вимагає високого загальнокультурного розвитку індивіда й соціуму загалом. Нині неможливо успішно діяти, творити, створювати, жити в культурі без базових знань про неї.

Сучасна освітянська наука і практика має обрати нову стратегію і тактику, пов'язану з культурним розвитком властивостей і якостей особистості. Ідеалом вищої освіти є духовність, моральність як одні з найвищих цінностей, що спонукають особистість здійснювати вибір між добром і злом, істиною та брехнею на користь доброти, істини, краси, свободи, творчості. Цінності зумовлюють цілі освіти, які, у свою чергу, зумовлюються аксіосферою культури. Аксіологічний підхід забезпечує формування і трансляцію зразків, цінностей культури. Саме аксіологія як наука про цінності закладає фундамент для культурного розвитку особистості, є методологічним орієнтиром, що визначає сутність ціннісної свідомості студента. Ця підсистема культурації забезпечує входження індивіда в культуру, засвоєння ним традицій, звичок, норм і патернів поведінки в конкретній, переважно своїй культурі, процеси розвитку взаємин між особою і його культурою, наповненість змістових смислів сценаріїв життєдіяльності, у яких проявляється визначені культурою основні риси особистості, збагачення такою особистістю рідної культури (Заліско, 2014, с. 23).

В освітньо-науковому процесі ХДАК органічно поєднуються процеси інкультурації та акультурації. Так, українські студенти не лише поглиблюють знання про свою, національну культуру, вони освоюють особливості всієї культурної спадщини людства, долучаються до культури інших народів, вивчають іноземні мови, спілкуються, навчаються, проводять дозвілля зі студентами — громадянами інших країн, результатом чого є розширення світогляду, розвиток толерантності, налагодження міжкультурної комунікації. У ХДАК з 2013 р. діє Центр міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів. Згідно з розробленим «Положенням», завданнями центру є: формування освітньо-культурного середовища як середовища самореалізації іноземних студентів; надання захисту, допомоги і підтримки іноземним студентам з метою подолання «культурного шоку», їх успішної соціальної адаптації, соціальної інтеграції та соціокультурної індивідуалізації; створення соціально-виховних умов для культурної співпраці. Діяльність Центру дозволяє максимально долучити іноземних студентів до широкого соціокультурного контексту, реалізації міжкультурної комунікації в різних формах та ситуаціях соціокультурної та соціокомунікаційної взаємодії, що позитивно впливає на розвиток соціального інтелекту, навичок толерантності, міжособистісних та міжкультурних взаємин, комунікативної компетенції, тобто сприяє соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі закладу вищої освіти. Таким чином, в освітньому процесі і в поза навчальний час у ХДАК здійснюється наскрізний процес культурації як вагомого чинника формування, підвищення культурного потенціалу особистості, розвитку потреби, здатності, вміння адекватно діяти в соціокультурному просторі загалом, й освітньо-культурному середовищі ЗВО зокрема. Культурація у ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного профілю пронизує всі види діяльності студента: освітньо-пізнавальну, науково-дослідну, творчо-виконавську, надає їй ціннісно-орієнтаційного, перетворювального, комунікативного характеру. Оскільки всі ці напрями діяльності у вищій школі означеного профілю, за висловом М. Кагана, стають «обрамленими культурою», є «даром культури» (Каган, 1997, с. 478).

Другу підсистему культурації у ХДАК можна вважати професійною. Якщо перша, базова культурація спрямована на загальнокультурний розвиток особистості, її «окультурення», допомагає їй стати культурною, інтелігентною, інтелектуальною, креативною людиною, то друга спрямована на отримання студентом поглиблених професійних культурологічних знань як під час навчання, так і шляхом самоосвіти.

Сучасне глобалізаційне суспільство здатні гармонізувати, гуманітаризувати, окультурити спеціально підготовлені професіонали — бакалаври,

магістри, доктори філософії — висококваліфіковані фахівці соціокультурної сфери. Нині ХДАК здійснює підготовку кадрів за 15 освітньо-професійними та 4 освітньо-науковими програмами, більшість з яких мають культурологічно-мистецьке та документно-інформаційне спрямування. Серед них: культурологія, музичне мистецтво, сценічне (театральне) мистецтво, аудіовізуальне мистецтво та виробництво (кіно-, телемистецтво), хореографія, менеджмент культури та соціальний менеджмент (менеджмент соціокультурної діяльності), реклама і зв'язки з громадськістю, журналістика, туризм (культурний туризм), соціальна робота (соціальна педагогіка), психологія (соціальна психологія), інформаційна, бібліотечна та архівна справа (документознавство та інформаційна діяльність, книгознавство, бібліотекознавство та бібліографія), музеєзнавство, пам'яткознавство (музейна справа та охорона пам'яток історії та культури).

Випускники цих спеціальностей мають на високому професійному рівні виконувати свої службові обов'язки в сучасному соціокультурному і соціокомунікаційному просторі як професійні носії і транслятори кращих вітчизняних і світових культурних традицій, зразків, цінностей. Отже, професійна культура є обов'язковою, пріоритетною складовою освітньо-наукового процесу ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного профілю. Для їхніх випускників культура стає основною функцією всього професійного життя в соціумі, основу якої закладають заклади вищої освіти. У цьому сенсі слід говорити про перехід від педагогічної до освітньої культурологічної парадигми підготовки кадрів для сучасної соціокультурної сфери.

Утілення настанов професійної культури в освітньо-науковий процес вищої школи передбачає поглиблене вивчення студентами навчальних дисциплін культурологічного циклу: культурологія; теорія та історія культури; етнокультурологія, теорія та історія світової культури; теорія та історія української культури, інші спеціальні дисципліни та курси за вибором культурологічного спрямування. Звісно, що номенклатура навчальних дисциплін культурологічного циклу в підготовці культурологів є значно ширшою, що сприяє отриманню ними системи поглиблених культурологічних компетенцій. Серед курсів професійної підготовки культурологів-бакалаврів: вступ до культурології; історія світової культури (6 предметів); історія української культури (2 предмети), народна художня культура (7 предметів) — етнокультурологія; соціальна та культурна антропологія; соціологія культури; теорія культури; міжнародні культурні відносини; соціокультурне проектування; інформаційні технології в культурології. Для магістрів викладаються такі навчальні дисципліни: методологічні проблеми культурології;

історіографія історії культури; методика викладання культурологічних дисциплін; теорія та практика сучасних соціокультурних досліджень; філософія культури; методи культурологічного аналізу творів мистецтва; основи комп'ютерної графіки; інформаційні ресурси Інтернету з історії культури та мистецтва; соціальні мережі в науково-освітній практиці; культурне мовлення, інші спеціальні предмети і курси за вибором культурологічного спрямування.

Студенти ХДАК набувають системи загальних і професійних культурологічних компетентностей через засвоєння культурних текстів, знаків, символів, смислів, матеріальних, духовних і художніх предметів культури. Як майбутні фахівці сучасної соціокультурної сфери, випускники ХДАК — носії культури, професійні посередники, транслятори, передавачі кращих вітчизняних і світових культурних зразків, цінностей, змістів у соціокультурному часі та просторі. Вони покликані професійно забезпечити культурну трансмісію — процес, завдяки якому культура передається від минулих поколінь до майбутніх, забезпечується спадкоємність культури, її безперервність у соціокультурному часі та просторі. Це передбачає безпосередні контакти (спілкування) живих носіїв культури, і/або опосередковану комунікацію, де комунікантами є професіонали, а реципієнтами — слухачі, глядачі, читачі та ін.

Культурологічний підхід, основним засобом практичної реалізації якого є культурація, надає культурі стрижневого статусу в освітньо-науковому процесі ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного профілю. Нині ХДАК є своєрідним взірцем упровадження в освітню, наукову і творчо-виконавську діяльність методологічних настанов культурологічного підходу у вигляді інкультурації та акультурації. Завдяки чому забезпечується системна, інтегративна культурологічна підготовка майбутніх фахівців соціокультурної сфери України. Йдеться, по-перше, про системно-динамічний зв'язок, взаємозумовленість та взаємодоповнюваність між особистісним, базовим і професійним «окультуренням» випускника ХДАК. Загальнокультурний розвиток студента у цьому разі не лише передуює професійному, а й відбувається паралельно з ним. По-друге, проблематика культурології виходить за межі компетенцій лише культурологічних дисциплін, вона «пронизує» практично всі навчальні курси соціально-гуманітарного циклу, набуває наукового, трансдисциплінарного характеру. Високоякісну культурологічну підготовку бакалаврів, магістрів і докторів філософії ХДАК забезпечують освітньо-професійні та освітньо-наукові програми, навчальні плани, навчальні дисципліни культурологічного циклу. У цьому разі навчання має «виросити» до культурації, що відбувається лише тоді, коли викладач як суб'єкт освітньо-наукового процесу є

носієм базової і професійної культури, сприймає свій предмет як «твір, витвір культури» (Власенко, 2014, с. 40–41). Викладацький корпус ХДАК є одним з основних суб'єктів формування внутрішнього соціокультурного середовища ЗВО та зовнішнього соціокультурного простору України загалом. Нині тут успішно працюють 58 докторів і 122 кандидати наук, більшість з яких мають наукові ступені з культурології, мистецтвознавства та соціальних комунікацій, а також почесні звання народного чи заслуженого діяча мистецтв, артиста, журналіста, художника, працівника культури, що є своєрідним гарантом високоякісної базової й професійної культурологічної підготовки фахівців на засадах культурації.

Другим, стратегічно важливим напрямом підвищення якості освітніх послуг ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного профілю України загалом і ХДАК зокрема є дигіталізація, системне впровадження в освітньо-науковий процес новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), його «омереження», обмін інформацією та знаннями в електронному вигляді. Отже, дигіталізація є ширшим поняттям, ніж оцифрування, вона має наскрізний характер, пронизує всі напрями освітньо-наукової діяльності у вищій школі України, забезпечує через «електронізацію» інтеграцію вітчизняної вищої освіти у глобальний освітньо-науковий простір.

Часто інформатизацію освітньо-наукового процесу у вищій школі України пов'язують із сучасним техніко-технологічним ухилом в сучасній освіті, який набуває ознак пріоритетності в її змісті. В освітньо-науковому просторі навіть з'явилися терміни «інформаційна педагогіка», «інтерактивна педагогіка» як протидія традиційним методам навчання. ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного спрямування дотримуються ідеології гуманітарної, соціально орієнтованої інформатики, яка органічно поєднує в собі загальноінформаційні компетентності випускника під назвою «інформаційна культура» чи «цифрова культура» та професійні інформаційні компетентності, які надаються студентам під час навчання у ЗВО, шляхом самоосвіти, успішно реалізуються в подальшій професійній діяльності.

Сучасне інформаційне суспільство та суспільство знань потребує фахівців нової генерації — інтелектуалів, здатних ефективно вирішувати свої професійні завдання на базі активного використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій. У середині 1990-х рр. у системі вищої культурологічно-мистецької та інформаційно-бібліотечної освіти України і ХДАК зокрема відбулася своєрідна біфуркація в комп'ютерному, електронному оснащенні освітньо-наукового процесу, що зумовило якісний синергетичний перехід від накопичення

комп'ютерної техніки, надання базових інформаційних знань, умінь і навичок студентам-першокурсникам, до професійної інформаційної підготовки, органічно поєднаної зі змістовим сегментом компетентностей майбутнього фахівця соціокультурологічної сфери. Це дозволило впровадити в освітньо-науковий процес елементи дистанційного навчання, «електронізувати», «омережити» навчання через оцифрування друкованої видавничої продукції, створення в електронному вигляді наукової, навчальної та програмно-методичної літератури, використання аналогових дидактичних видань: електронних підручників, навчальних посібників, хрестоматій, довідників, робочих програм курсів, інших навчально-методичних матеріалів; віртуалізувати аудиторні заняття та самостійну роботу студентів, перевести на дистанційний режим проведення лекційних, семінарських, практичних, лабораторних, індивідуальних, а також підсумкових форм контролю (іспитів, заліків) на on-line режим та ін. В освітньо-науковому просторі навіть існують терміни «цифрова гуманітаристика», «цифрові гуманітарні науки» як бачення традиційної гуманітарної сфери крізь призму комп'ютерних технологій (Копанєва, 2018, с. 43).

Дигіталізація, як і культурація, в освітньо-науковому процесі може умовно поділятися на базову та професійну. Завданням базової дигіталізації є комп'ютерна підготовка студентів, формування загальної ІКТ-компетентності. Інформаційно-комунікаційні технології нині є необхідним інструментом реалізації цієї компетентності і необхідним інструментом її формування. Комп'ютерні технології у ХДАК є невіддільною складовою цілісного освітнього процесу, які значно підвищують його ефективність. Е-навчання, отримання базових інформаційно-комунікаційних знань, умінь і навичок у ЗВО надають можливості випускнику бути повноцінним членом сучасного інформаційного суспільства та суспільства знань. ХДАК має потужну комп'ютерну базу, апаратно-програмний, мультимедійний комплекс, інтерактивні дошки, презентаційні матеріали, комп'ютерні класи і лабораторії, репозитарій, електронну читальну залу е-наукових, навчальних і навчально-методичних видань, як тих, що надходять із-зовні, так і власної генерації. ХДАК має доступ до мережі Інтернет, свій офіційний сайт, автоматизовану бібліотеку, фонд якої налічує понад 300 тис. примірників.

Професійна дигіталізація передбачає цілеспрямовану фахову інформаційну підготовку бакалаврів, магістрів і докторів філософії, здатних ефективно діяти в сучасному інформаційному суспільстві та суспільстві знань як професіонали. Це забезпечується, по-перше, введенням в освітньо-професійні, освітньо-наукові програми, навчальні плани загальних і спеціальних дисциплін інформаційно-комунікаційного

циклу — інформатика; документно-комунікаційні системи; інформаційно-комунікаційні технології; інформаційний сервіс Інтернету та ін. Звісно, у межах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» номенклатура навчальних дисциплін інформаційно-комунікаційного циклу є ширшою, вона має спільне і відмінне в предметному наповненні підготовки інформаційних працівників, бібліотекарів та архівістів *у межах* двох спеціалізацій: інформаційна та документаційна діяльність; бібліотекознавство та інформаційно-аналітична діяльність. Так, підготовка професіоналів — інформаційно-комунікаційних посередників *у межах* другої спеціалізації передбачає вивчення таких навчальних дисциплін: інформаціологія; інформаційне право; інформаційні технології; мультимедійні технології; цифрове кураторство; автоматизовані інформаційно-бібліотечні системи; бібліотечно-інформаційний сервіс; система електронних бібліотек та БД; інформаційна аналітика; контент-менеджмент; інформаційний маркетинг; інформаційні продукти і послуги та ін. Професійну дигіталізацію інших спеціальностей посилюють курси за вибором інформаційно-комунікаційної спрямованості: будь-то аудіовізуальне мистецтво та виробництво, музичне мистецтво, хореографія, культурологія тощо. По-друге, викладачі ХДАК у професійній дигіталізації використовують і спеціалізоване програмне забезпечення зважаючи на специфіку дисциплін, що викладаються: від мережевих сервісів Web 2.0 до спеціалізованих програмних продуктів і БД. Отже, інформатизація, електронізація, омереження вищої культурологічно-мистецької та інформаційно-бібліотечної освіти, запровадження інтерактивних форм навчання, розширення номенклатури та вдосконалення якості навчальних дисциплін інформаційно-комунікаційного циклу, їхня реалізація на засадах базової та професійної дигіталізації, дозволяють сформулювати в майбутнього фахівця інформаційної, соціокомунікаційної сфери систему загальних і професійних компетентностей, спонукати до самоосвіти, реалізації своїх особистісних і професійних якостей.

Висновки. Суттєві зміни в інформаційному суспільстві та суспільстві знань зумовили те, що вектори освіти і культури набули різнонаправленого розвитку. Інформатизація освітньо-наукового процесу розглядається переважно в техніко-технологічному руслі. ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного профілю України покликані «гуманізувати глобалізацію». Головне завдання культурації — відродити і розвинути культурну функцію вищої освіти. Головною метою дигіталізації є розвиток освіти в контексті гуманітарної інформатики. Культурація і дигіталізація — вагомі чинники підвищення якості вищої освіти, їхнє одночасне, системне втілення в освітньо-науковий

процес ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного спрямування дозволить сформувати загальні, базові і спеціальні, професійні культурологічні й інформаційно-комунікаційні компетентності, що забезпечать сучасний соціокультурний та інформаційний простір інтелігентними, інтелектуальними, креативними, культуроцентричними та інформаційно налаштованими фахівцями нової генерації.

Напрями подальших досліджень передбачають поглиблене вивчення культури і дигіталізації як складних і багаторівневих процесів оволодіння та передачу людиною в часі та просторі культурних традицій і норм поведінки, головних патернів «омережевлення» всіх сфер життєдіяльності сучасного суспільства. Подальші дослідження передбачають вивчення системного взаємозв'язку культури, інформатизації та освіти в сучасному суспільстві.

Список посилань

- Бабиєва, Н. А., Ключенко, Т. И., Дрешер, Ю. Н. (2018). Потенциал вуза в процессе обучения информатике и информационным технологиям. *Научные и технические библиотеки*, 5, 36–46.
- Власенко, В. В. (2014). Диалектическая взаимосвязь социализации и культуры личности в образовательном пространстве современной школы. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*, 8, 37–41.
- Герчанівська, П. Е. (2017). *Культура в парадигмах XX–XXI ст.: монографія*. Київ: НАКККІМ.
- Гулакова, М. В., Харченко, Г. И. (2015). Использование современных информационных технологий в высшей школе. *Инновационная наука*, 4, 101–102.
- Заліско, Л. І. (2014). Процеси інкультурації в християнській культурі України. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 4, 22–26.
- Каган, М. С. (1974). *Человеческая деятельность*. (С. 206–262). Москва: Политиздат.
- Каган, М. С. (1997). Философская теория ценности: университетский курс лекций. *Избранные труды* (Т. 2, С. 327–501). Санкт-Петербург: Петрополис.
- Копанєва, В. (2018). Становлення цифрової гуманітаристики. *Вісник Книжкової палати*, 6, 42–45.
- Кравченко, А. И. (2003). *Культурология: учебное пособие*. (4-е изд.). Москва: Академический проект: Трикта. («Gaudeamus»).
- Культурологія: енциклопедичний словник (2013). М. П. Альчук та ін. В. П. Мельник (Ред.). Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Мамедова, К. А. (2016). ИТ-технологии как необходимый компонент образования. *UNIVERSUM: психология и образование*, 9 (27). Восстановлено из <http://7universum.com/ru/psy/archive/item/3526>.

- Мареев, В. Н., Карпова, Н. К., Щипанкина, Е. С. (2012). Культурологический подход в аспекте развития современного образования. *Современное состояние и пути развития системы образования: монография*. Одесса: Куприенко С. Восстановлено из <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=21965425>.
- Михайлева, Е. Г. (2017). Культурно-образовательная среда вуза: теоретико-методологические проблемы становления и развития в современных условиях. В. И. Астахова (Ред.). *Библиотека в системе академических ценностей университета: монография* (с. 29-55). Харьков: Издательство НУА.
- Николаев, В. Г. (1998). Аккультурация. С. Я. Левит (Ред.). *Культурология. XX век: энциклопедия*. (Т. 1, с. 251). Санкт-Петербург: Университетская книга.
- Сімончик, А. (2013). Інкультурація. В. Мельник (Ред.). *Культурологія: енциклопедичний словник* (с. 156). Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Сінкевич, О. Шендрик, С. (2013). Аккультурація. (Ред.). *Культурологія: енциклопедичний словник* (с. 16-17). Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Словник інішомовних соціокультурних термінів*. Відновлено з <http://slovopedia.org.ua/39/53392-0.html>.
- Смирнов, В. А. (2013). Культура и культурация в современном образовании. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (33), 387–394.
- Сюнтаренко, О. В. (2012). Социальные и экономические риски развития информационных технологий. *Научная и техническая информация*. Сер. 1, 6, 1–5.
- Флиер, А. А. (1998). Энтропия социально-культурная. С. Я. Левит (Ред.). *Культурология. XX век: энциклопедия*. (Т. 2, с. 392–393). Санкт-Петербург: Университетская книга.
- Флиер, А. Я. (2002). *Культурология для культурологов: учебное пособие*. Москва: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга.
- Чорна, І. В. (2014). Дигіталізація як одна з тенденцій розвитку медіагалузі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 76-81.
- Шейко, В. М., Богущкий, Ю. П., Кушнарченко, Н. М. (2016). *Наукова творчість у галузі культурології і мистецтвознавства*. Харків: ХДАК.

References

Babieva, N. A., Klyuchenko, T. I., Drescher, Yu. N. (2018). The potential of the university in the process of teaching computer science and information technology. *Nauchnye i tekhnicheskie biblioteki*, 5, 36–46. [in Russian].

Vlasenko, V. V. (2014). The dialectical relationship of socialization and personality culture in the educational space of a modern school. *Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i juridicheskie nauki, kul'turologija i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki*, 8, 37–41. [in Russian].

Herchanivska, P. E. (2017). *Culture in the paradigms of the XX–XXI centuries: monograph*. Kyiv: National Academy of Management of Culture and Arts. [in Ukrainian].

Gulakova, M. V., Kharchenko, G. I. (2015). The use of modern information technology in higher education. *Innovacionnaja nauka*, 4, 101–102. [in Russian].

Zelisko, L. I. (2014). Processes of inculturation in the Christian culture of Ukraine. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 4, 22–26. [in Ukrainian].

Kagan, M. S. (1974). *Human activity*. (P. 206–262). Moscow: Politizdat. [in Russian].

Kagan, M. S. (1997). Philosophical Theory of Value: University Lecture Course. *Selected Works* (Vol. 2., P. 327–501). St. Petersburg: Petropolis. [in Russian].

Kopaneva, V. (2018). Formation of the digital humanities. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 6, 42–45. [in Ukrainian].

Kravchenko, A. I. (2003). *Culturology: a training manual*. (4th ed.). Moscow: Academic project: Triksa. (“Gaudeamus”). [in Russian].

Culturology: an encyclopedic dictionary (2013). M. P. Alchuk and others. V. P. Melnyk (Ed.). Lviv: Ivan Franko Lviv National University. [in Ukrainian].

Mamedova, K. A. (2016). IT technology as a necessary component of education. *UNIVERSUM: psihologija i obrazovanie*, 9 (27). Retrieved from <http://7universum.com/en/psy/archive/item/3526>. [in Russian].

Mareev, V. N., Karpova, N. K., Shchipankina, E. S. (2012). Culturological approach in the aspect of the development of modern education. *The current state and ways of development of the education system: monograph*. Odessa: Kuprienko S. Retrieved from <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=21965425>. [in Russian].

Mikhailova, E. G. (2017). The cultural and educational environment of the university: theoretical and methodological problems of formation and development in modern conditions. V. I. Astakhova (Ed.). *Library in the system of academic values of a university: monograph* (p. 29-55). Kharkov: Publishing People's Ukrainian Academy Publishing House. [in Russian].

Nikolaev, V. G. (1998). Acculturation. S. Ya. Levitic (Ed.). *Culturology. XX century: encyclopedia*. (Vol. 1, p. 251). St. Petersburg: Universitetskaja kniga. [in Russian].

Simonchik, A. (2013). Inculturation. V. Melnik (Ed.). *Culturology: encyclopedic dictionary* (p. 156). Lviv: Ivan Franko Lviv National University. [in Ukrainian].

Sinkevich, O. Shendrik, S. (2013). Acculturation. (Ed.). *Culturology: encyclopedic dictionary* (pp. 16-17). Lviv: Ivan Franko Lviv National University. [in Ukrainian].

Dictionary of foreign sociocultural terms. Retrieved from <http://slovopedia.org.ua/39/53392-0.html>. [in Ukrainian].

Smirnov, V. A. (2013). Culture and culture in modern education. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 7 (33), 387–394. [in Russian].

Syuntarenko, O. V. (2012). Social and economic risks of the development of information technology. *Nauchnaja i tehničeskaja informacija*. Ser. 1, 6, 1–5. [in Russian].

Flier, A. A. (1998). Entropy is socio-cultural. S. Ya. Levitic (Ed.). *Culturology. XX century: encyclopedia*. (Vol. 2, p. 392–393). St. Petersburg: University Book. [in Russian].

Flier, A. Ya. (2002). *Culturology for culturologists: a training manual*. Moscow: Akademicheskij proekt; Ekaterinburg: Delovaja kniga. [in Russian].

Chorna, I. V. (2014). Digitalization as one of the trends in the development of the media industry. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, 76–81.

Sheyko, V. M., Bogutsky, Yu. P., Kushnarenko, N. M. (2016). *Scientific creativity in the field of culturology and art history*. Kharkiv: KhSAC. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 14.01.2020 р.